

מדוע מוקמה מסכת ראש-השנה לאחר מסכתות יומא-סוכה-ביצה?

רבי שריא גאון (אגרת ר"ש, הנוסח הספרדי)

ראשון לכל המועדים והחגים של כל השנה ובתרה שקלים שהוא מלפניו וכאחד מעניניו ובתר שקלים תנינן סדר יומא דדמי לשבת ועירובין משום דיומא דכפורי לשבתא דמי ובתר סדר יומא תנינן מסכת סכה דבתר י"ה הוה וחג גדול הוא. ובתר מסכת סכה תנינן מסכת י"ט דחד ענינא הוא, ובתר י"ט תנינן מסכת ראש השנה כי היכי דליתני בתריה מסכת תעניי משום דאחר ר"ה זמן רביעה וזמן זריעה וחד ענינא דמי. הכי רגילי רבנן למתני ואי אית דניחא ליה לאקדומי ולאחורי הרשות בידו.

ולענין מסכייתא דחזיתון דאית בהון מוקדם ומאוחר - רבי כד תרצינהו למתני לא סדרינן למסכייתא חדא בתר חברתה, אלא חדא תניא באפי נפשיה, מאן דניחא ליה לאקדומי מקדים לה, ומאן דניחא ליה לאחורי מאחר לה, ולא ידעינן הי תני רבי ברישא... ודקא אמריתו מ"ט הקדימו כפורים לשקלים? אגן הכי אתנינן בי רבנן שקלים ואח"כ כפורים אבל ודאי סכה קמי יום טוב תנינא. ובתר הכי ודאי ראש השנה ואיפשר דתנינן להון בחלוק. מיהו אית למימר שיש להקדים מסכת שבת תחלה הואיל וחשיב שבת טובה ובתרה מסכת עירובין דדמי לה וחד[א] ענינא הוה ובתרה מסכת פסחים שהפסח הוא

רמב"ם (הקדמה לפרשת ו' מה' ט"ו)

אחר כך החל בחלוקת סדר מועד למינוי, כמו שעשה בסדר זרעים, ופתח במסכת שבת, לקדימתה במעלה. ועוד, שהיא כל שבעה ימים, ולפיכך רבה חלוקתה בזמן, ובה גם כן פתח הכתוב בתחילת המועדות. ואחרי שבת - ערובין, לפי שהיא מענין השבת. ואחריה - פסחים, לפי שהיא המצוה הראשונה שנצטוונו בה על ידי משה, והיא גם כן הבאה אחרי שבת בפרשת מועדות. ואחריה - שקלים, על סדר הכתוב. וכפורים אחרי שקלים, על הסדר גם כן, לפי שמצות שקלים ב'כי תשא' וכפורים ב'אחרי מות'. אחר כך בא להשלים הדבור על שלוש רגלים, והיות שכבר דבר על פסחים - נשאר לו הדבור על סוכות ושבועות, ולא היה עמו מה לדבר בשבועות לבד מדברים המיוחדים כל יום טוב, והיא מסכת ביצה, והקדים סוכה לביצה, לריבוי מצוות סוכות. ולא נשאר לו מן הפרקים הנזכרים בכתוב זולת ראש השנה, ודיבר אחרי ביצה על ראש השנה, ונשלם לו הדיבור על הפרקים הנזכרים בתורה. אחר כך החל בפרקים הנזכרים בספרי הנביאים עליהם השלום, והם ימי הצום אשר תיקנו הנביאים, וסמך לדיבור על ראש השנה - הדיבור על תעניות. ואחרי תעניות - המגילה, לפי שהיא תיקון הנביאים המאוחרים לאשר התקינו תעניות. ואחרי מגילה - מועד קטן, לפי שבינו ובין ימי פורים שיתוף, שבשניהם אסורים התענית וההספד. וכאשר השלים הדיבור על הפרקים וחיוביהם ומה שהצטרף להם, חתם אותם במסכת חגיגה, לפי שהיא ממה שיחוייב בשלוש רגלים, ואחריה מפני שאינה כללית, לפי שאינה חובה אלא על הזכרים, כמו שאמר ה': "כל זכורך". ונסתיימה חלוקת המאמר ב'מועד' בשתיים עשרה מסכתא.

המאירי (הקדמה ל"בית הכבוד")

פסח וסוכות ששאר החגים אין בהם חול בנתיים ואחר השלים הביאור בענינים הכלליים יחייב הסדר להתחיל בביאור המועדות הפרטיים ויתחיל בראש השנה על משענת הלשון השגור לבני אדם לקרותו ראש לכל עניני השנה ויסדרם אחר זה רצופים כסדר באים זה אחר זה ראש השנה ואחריו יומא ואחריו סכה ואחריו פסחים ואחריו נשלמו החגים וידוע היות בכלם קרבנות צבור שהם באים עם השקלים עם היות השקלים גם כן נגבים מזמן לזמן וכן עם היות ענין התמידים רמוז בפסח שני באה אחריה מסכת שקלים ולהיות בכל החגים דמיון בענין השבת הן באיסור רוב מלאכות הן בשאר ענינים עם היות השבת גם כן בא לעתים ונכלל במלת עתך באה אחר אלו מסכת שבת ואחריו מסכת ערובין להיות ענינו כלם באים על יסוד איסור הוצאה בשבת ואחריו נשלם הכל.

זהו סדורו ע"ה, אם שישדר על דרך מקרה, אם שהיה לו טעם יחייב אצלו להיות אופני הסדר על זאת התכונה על הדרך שהזכיר הרב מורה צדק, אם לסבה אחרת גם כן שאפשר לומר בקצתם אולי בכלם. וגם לי נראה טעם כללי בסדורו ע"ה...

ואחר זה התחיל במסכת חגיגה וזה שעקר הכונה בסדר מועד הוא לבאר עניני המועדות והזמנים הבאים לעתים קבועים כמו שנרמז במלת עתך ושם מועד מונח עליו לזאת הסבה גם כן והיה בראוי קודם שיכנסו הענינים ההם בגדר הלמוד ובסדרו לבאר הדברים הכלליים לכל יום טוב והם מסכת חגיגה וביצה והיה ראוי להקדים חגיגה לביצה למעלת קרבנות הקדש וסמכו מטעם זה מסכת ביצה למסכת חגיגה וכן מטעם זה גם כן סמכו למסכת ביצה מסכת מועד קטן שענינו גם כן כלליים אלא שנתאחר להם מצד שאין ענינו כוללים רק שנים מן הימים טובים והם

הרב ראובן מרגליות (יוסף המשנה ועריכתה, עמ' כ-כג)

אולם המתבונן ימצא בכל סדר משנה סדר מלאכותי, כי מה דאפשי מפרש ברישא (נדרים ב' ע"ב), שהקדים רבי בכל סדר המסכתות הכוללות פרקים יותר לפני המסכתות הקטנות. ועל יסוד זה נבין אשר סידר איזה מסכת באחרונה בעוד אשר בהגיון לה משפט הקדימה על המסודרת לפניה, כאשר סידר ראש השנה אחרי יומא וסוכה שתמה על זה השואל את רב שריא גאון, וכן קדושין אחרי גטין וכאלו שנדחק בהם רבינו הגדול הר"מ ז"ל. נקח מראש סדר מועד, הנה בראשונה סידר שבת כוללת כ"ד פרקים, אחרי עירובין י' פרקים, אחרי פסחים י' פרקים, אחרי שקלים ח' פרקים, אחרי יומא ח' פרקים, אחרי סוכה ה' פרקים, אחרי ביצה ה' פרקים, אחרי ראש השנה ד' פרקים, אחרי תענית ד' פרקים, אחרי מגילה ד' פרקים, אחרי קטן ג' פרקים, ובסופו חגיגה ג' פרקים.

[וראה שם בהמשך דבריו באריכות כיצד כלל זה קיים אף בשאר הסדרים]